

מקץ

דפרשתנו שנעשה משנה למלך, וה' רשות בידו לעשות ככל אשר ירצה, א"מ למה יניח את אביו בצער ואביו לות ולא הודיעו ע"י שיירות ההולכות לכנען (או ע"י שליח) * שהוא חי, ויחי את נפש אביו *.

ע"ז שיודיע לו הרי עכ"פ לא יהי' "מתאבל" עליו עוד אף שעדיין יהי' לו צער (וראה פרש"י (וישב לו, לה) סימן זה הי' מסור בידי כו' אם לא ימות כו' מובטח אני שאינו רואה גיהנם), ובפשטות צ"ל ככפנים, שבה יתו עבד ובבית הסהר לא הי' ברשות עצמו כלל להודיע את יעקב (ובפרט שע"ז יתעורר חשש תביעה לשחרורו וכטענת יוסף: כי גונב גונבתי מארץ העברים (וישב מ, טו)). בשאר התירוצים שברבותינו בעה"ת ראה לקמן הערות 6, 14.

(5) ובפרט ש"קרבן הוא" (ר"פ בשלח), — מצרים קרוב לחברון כמהלך ד' או ה' ימים (רבותינו בעה"ת שם), כששה ימים (רמב"ן שם).

(6) ברבותינו בעה"ת שם: "וגם כשהי' מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין". אבל מובן שע"פ פשט"ם אין זה טעם מספיק שיוסף לא יודיע לאביו, דהרי סו"ס האמין יעקב ע"י הסימן שמסר להם (פרש"י ויגש מה, כז) עד"ז הי' אפשר למסור איזה סימן ע"י שליח ושיירא וכו'.

ברמב"ן שם: "ויע"כ לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם ולאמר מהרו ועלו אל אבי כו' כאשר עשה עמהם בפעם השני כי הי' אביו בא מיד בלא ספק כו' אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת גם הענין השני שעשה להם בבית לא שהי' כוונתו לצערם אבל חשב שאולי יש להם שנהא בבנימין כו'". עיי"ש.

והטעם שרש"י לא תירץ כן, י"ל (דנוסף ע"ז שהג"ל מתרץ רק זה שלא הודיעו אחרי שכבר באו אליו אחיו, אבל עדיין קשה

א. דובר כמה פעמים: שדרכו של רש"י בפירושו עה"ת לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן בפשוטו של מקרא. והענינים הדורשים לכאורה ביאור (בפי' הפשוט של הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשטות ועד כ"כ שאין צורך לפרשם, או שמובנים הם ע"פ מה שפירש רש"י לפניו:

עפ"ז צ"ל תמי' גדולה המתעוררת בלימוד פשוטן של כתובים בפרשתנו, וכמה ממפרשי התורה עמדו עלי' * ודוקא רש"י ראש הפשטנים אינו מעיר ע"ז, והוא: יוסף הרי ידע גודל אהבת אביו אליו, ובמילא — הבין גודל צער אביו ואבלו עליו, ומדוע לא הודיע לו שעודנו חי?!

ותמי' זו היא בנוגע להזמן אודותו מדובר בפרשתנו דוקא: בפ' וישב מסופר שהביאו את יוסף למצרים ומכרוהו לעבד ואח"כ נתנהו בבית הסהר, ומובן שלא הי' באפשריות שלו להודיע לאביו שהוא חי * אמנם בזמן

1) ראה לעיל ע' 13 ובהנסמן בהערה 1 שם.

2) כשאין תירוץ (ע"ד הפשט) כתב רש"י "איני יודע" (תולדות כה, ה. ועוד ככו"כ מקומות, ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2).

3) ראה רמב"ן פרשתנו מב, ט. רבותינו בעה"ת מב, א. עקידה פרשתנו (שער כט קרוב לסופו). אוה"ח ויגש (מה, כז). ועוד.

4) ברבותינו בעה"ת שם (וראה גם בעקידה שם) ד"כשהי' עבד לא רצה להגיד לו כי יותר הי' מצערו וכן כשהי' בבית הסהר". אבל בפשט"ם אין זה מספיק, כי

ב) ה' יכול להודיעו שהוא חי ולא ידיע לו מקום מושבו עד שיעברו הכ"ב שנה, ויענש בפרידתו כנגד כ"ב שנה שפירש מיצחק*.

ג) ועיקר: ענין הנ"ל אינו מיישב כלל הנהגתו של יוסף, כי גם אם נגזר על יעקב עונש מן השמים על שלא נהג כבוד אור"א כ"ב שנה, הרי פשוט שאין זה נותן רשות ליוסף להעניש את אביו ע"י שלא ידיעו¹⁰ שהוא חי¹¹, ודוגמא לזה: אין מקום לומר שהשבטים היו מותרים או גם מחוייבים למכור את יוסף — בשביל שיתקיימו חלומותיו ויתקיים עונש יעקב!

ג. וביאור ענין זה יובן בהקדים דברי רש"י בפ' וישב¹² הדורשים ביאור: הטעם למה לא גילה הקב"ה ליעקב שיוסף חי, פרש"י: "לפי שהחרימו (השבטים) וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם (וממ"ש) אבל יצחק ה' יודע שהוא חי אמר האידך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו"¹³.

9* ראה לקמן בפנים ס"ה ובהערה 32.
10 מובן שאין לכ"ו שייכות להשקו"ט האם ב"נ מחוייבים בכיבוד אור"א (ראה פרש"י (ס"פ נח). וראה לקו"ש ת"ה ע' 147, 153 ואילך ובהנמק (שם), והאם ה' דעה כזו נכללת בכבוד אור"א (להעיר ממכתב אדה"ו (נדפס במאה שערים ד. א)), דהרי בכל אופן פשיטא דלא ה' יוסף מצער את מי שהוא במשך כו"כ שנים ובפרט צער גדול כזה וביחוד את אביו יעקב!
11 וע"ד משנ"ת באגה"ק (סי' כה) שאף שעל הניצח נגזר עליו מן השמים, מ"מ הרבה שלוחים למקום והוא נענש על רוע בחירתו.

12 שם, לב.
13 בדפוס שני של רש"י (ואדי אל-חג'ארה, רל"ו): אבל יצחק שלא ה' שם

ב. לכאורה ה' אפשר לומר ש' תמיהה זו מתורצת ע"פ מה שפרש"י לפני זה בפ' וישב¹⁴. דהטעם שיעקב התאבל על בנו ימים רבים, כ"ב שנה מפרש ממנו עד שירד למצרים כו' כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם כו'.

ולכן לא שלח יוסף להודיע לאביו שעודנו חי קודם שיעברו כ"ב שנה, כי עונש דיעקב ה' צ"ל כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם.

אבל א"א לתרץ כן הנהגתו של יוסף: כי

א) מנין ידע יוסף שעל יעקב לקבל עונש כ"ב שנה¹⁵ ע"ז שלא קיים כבוד אור"א¹⁶. וגם את"ל שידע עד"ה, הרי:

מדוע לא הודיע לאביו במשך שבע השנים קודם שבאו אחיו למצרים, (נהג) גם בנוגע ל' זמן זה אין מסתבר בפשט"מ דיניח יוסף את אביו בצער ובאבילות כדי שיתקיימו ה' חלומות (וכמו שהקשה בעקידה (שער כט, סוף פרשה וישב מקץ) ובחתי"ס עה"ת שם). ועד"ו קשה במה שמסיים (שם) "והי' מקוה להיות שם במצרים כי בראותו הצלתו הגדולה שם וכ"ש אחרי ששמע חלום פרעה שנחבר לו כי יבואו כולם שמה ויתקיימו כל חלומותיו".

המאסף (בסוף ההשמטות למס' ברכות דירושלמי וילנא, תרפ"ב. ניו יארק, תשי"ט) מתרץ דיוסף קס"ד דבואי אביו צויה לענשו על שמתגדל כו' ולמכורו לעבד ולכן לא הודיעו שעלה לגדולה שלא יתראה כמתגדל בו כו', ומסיים: כנ"ל הובר פשוט (י) — אבל מפורש בקרא: לך ראה גר' (לו, יד).

7) לו, לה. והוא ממגילה יו, א.
8) ראה עד"ו בגו"א (הובא לקמן הערה 30) בנוגע לשבטים.
9) ובפרט שידע שיצחק ורבקה שלחו אותו פדנה ארם ליקח אשה מבנות לבן (תולדות כת, ב).

ועכצ"ל דהחרם חל רק על אלה שהשתתפו בהחרם וב"כל מי שיגלה" הכוונה לכל אחד מאלו הנמצאים באותו מעמד ומשתתפים בהחרם, ולכן הוצ" רכו לשתף את הקב"ה עמהם — אבל עפ"י עדיין צלה"ב:

(א) לשונו של רש"י בהמשך דבריו "אבל יצחק... אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו", ולכאורה הול"ל הקב"ה מושבע שלא לגלות... ומכאן —

(ב) למה נמנע יצחק מלגלות ליעקב (מטעם שהקב"ה אינו מגלה לו) הרי הקב"ה כביכול א"א לו לגלות, מכיון ששתפו אותו בהחרם, אבל אין זה מונע כלל את יצחק לגלות ליעקב, כי הרי לא הי' משותף בהחרם...¹⁴

(ג) חרם זה למה? — הרי מספיק שיתדברו ביניהם שכל אלה הנמצאים במעמד זה לא יגלו ליעקב, ועד"ז בנוגע להקב"ה — להתפלל ולבקש שלא יגלה... ומה צורך בחרם?

(ד) לא מצינו בפשש"מ (זבפרש"י)¹⁵

וצלה"ב, מי נתפס ועל מי חל חרם וקללה זו: אין לפרש "שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ליעקב" — היינו שהחרם חל על כאו"א בעולם שיגלה ליעקב... דא"כ א"מ (א) המשך דברי רש"י "אבל יצחק הי' יודע... אמר האיך אגלה לו", דכיון שהחרם חל על כאו"א, הרי גם יצחק בכלל זה שלא לגלות, (ב) למה הוצרכו לשתף את הקב"ה עמהם, הרי כביכול גם הקב"ה א"א לו לגלות מטעם זה.¹⁶

יודע הי' שהוא חי ואמר הקב"ה אינו רוצה לגלות לו אף אני לא אגלה.

(14) עד"ז משמע מרבתינו בעלי התוס' (וישב לו, לה): מכאן יש להוכיח כי כאשר הקהל מסכימין בדבר אחד בכח החרם ויש סרבן אחד מהם שאע"פ שאומר כו' לא אכנס עמהם בחרם שגם הוא באותו הברית בעל כרחו שהרי יוסף לא נכנס בחרם ואעפ"כ לא רצה יוסף לגלות ולהודיע לאביו כי הוא חי, וראה גם רבינו בחיי (שם, לג בסופו): בזה שלא גילה בנימין, שכן הסכימו כל התשעה והקב"ה בצירוף עמהם שלא יתגלה הדבר ליעקב.

וברבתינו בעה"ת בפי מקץ כתב: אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף גמי השביעו שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב (ויגש מה, א) הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה, וכ"כ בפענוט רוא (ויגש שם): שגם הוא הי' בכלל החרם והשבועה שלא לגלות שמכרהו, אבל בפשוטו של מקרא קשה לומר שביחד עם מכרם את יוסף אף שראו "צרת נפשו בהתחננו" (מב, כא) שתפו את יוסף בכלל החרם (או גם השביעו אותו) בע"כ (ושחרם זה חל אף שאפשר שע"י שיגלה ליעקב — יגאלנו ממצרים!). ועוד לומר שכ"ז פשוט עד כ"כ — שאין רש"י צריך דרמונו אמילו, ואפילו לבן חמש!

(15) ואין לומר שאז אין הקב"ה מוכרח לקבל החרם שלא לגלות, כי גם כשתתפו להקב"ה אינו מוכרח כביכול לקבל זה ושלא לגלות כדלקמן בפנים, וכביפ"ת שבהערה 23.

(16) כמו שהקשה ברא"ם, ע"ד תירוצו — ראה לקמן ס"ה ובהערה 25.

(17) במשכיל לדוד: "זכיון והקב"ה הס' כים בהחרם לא יוכל שום אדם לעבור ודומה למאי דקיי"ל מנודה לרב מנודה לתלמיד כו' וז"ש יצחק האיך אגלה והקב"ה כו' ממילא גם אני ככלל האיסור, אבל בפשש"מ אין הכרח לאמר זכיון והסכים הקב"ה לבקשתם שישתתף עמהם — חל איסור על כל אדם לגלות, נוסף ע"ז: מלי רש"י "אמר האיך אגלה לו" משמע שלא הי' בכלל האיסור שלא לגלות.

(18) ואין לומר שע"י תפלה לא הי' אצלם בוודאות שהקב"ה לא יגלה ולכן הוצ" רכו לשתפו, שהרי גם כשתתפלו, אין ודאות שהקב"ה מסכים להשתתף עמהם כנ"ל.

(19) משא"כ במדרש וכו' ראה תחומא

אמנם א"א לפרש כן בפשטות
פרש"י כי

[נוסף ע"ז שבפרש"י לא נתפרש
מתי עשו החרם, ואדרבא — מסתבר
לומר שעשוהו דוקא לאחר שחזר
אליהם ראובן (שהיו עשרה) בכדי
שגם עליו יחול, דאם לאו, הולל"פ
ברש"י למה לא גילה ראובן]

בפשש"מ ובפרש"י אין כל רמז
שאין החרם מתקיים אלא בעשרה,
והו"ל לרש"י לפרשו, ומוכרח לכאורה
לפרש (כנ"ל) שכונת רש"י ב"שתפו
להקב"ה עמהם" היינו שגם הקב"ה
כביכול נאסר עי"ז. וכל הקושיות
(הנ"ל) בתוקפן.

ה. והנה במפרשי רש"י יי הקשו
עוד: מנין להשבטים שהקב"ה מסכים
להחרם — והרי גם בוד"א א"א לשתף
אם לא שיסכים לזה, ואיך שתפו ל-
הקב"ה מבלי שידעו הסכמתו²¹. וביארו
כמה טעמים דידעו השבטים שלא ירצה
הקב"ה לגלות ליעקב ושיסכים הקב"ה
לחרם שלהם:

(א) בכדי שתתקיים ברית בין הבת-
רים וירד יעקב ובניו למצרים²². (ב)

שהשבטים התירו את החרם קודם
שהודיעו ליעקב שיוסף חי?

ד. והנה יש מפרשים²⁰ כונת רש"י
ע"ד המדרש תנחומא²¹ — מקור
פרש"י — דאי' שם: אמרו נחרים
בינינו שלא יגיד אחד ממנו ליעקב
אבינו אמר להם יהודא ראובן אינו
כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה
מה עשו שתפו להקב"ה באותו החרם
שלא יגיד לאביהם. . . ואף הקב"ה. . .
לא הגיד מפני החרם.

— ומבארים, ששתפו להקב"ה ב-
עשיית וחלות החרם עליהם, שאינו
מתקיים אלא בעשרה, ואינו ענין כלל
לזה שהקב"ה לא יגלה את הדבר²².
והקב"ה לא גילה, מכיון שאינו מקיל
בחרם שלהם.

ועפ"ז מבואר למה שתפו להקב"ה
בהחרם, ומבואר גם סיומו של רש"י
"והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" (ולא
מושבט שלא לגלות) כי הקב"ה עצמו
לא הי' מן הנאסרים בהחרם (כנ"ל),
ומה שלא גילה ליעקב הוא רק מפני
"שלא רצה לגלות לו", ולכן גם יצחק
אמר "האיך אגלה".

וישב ב: "והתירו את החרם", וכ"ה ברכו
תינו בעה"ת שם. בעה"ט ויגש כה, כו.
הובא גם בב"י יו"ד סי' רכז (ד"ה והרשב"ץ)
בשם הרשב"ץ. ועוד.

(20) ראה גוי"א שם: "אמנם מדברי
המדרש כו".

(21) שם, וראה גם זח"א קפג, ב. ובי'
יצוצי אורות שם.

ברבינו בחיי הובא ל' רש"י "ולמה לא
גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו כו'
ושתפו להקב"ה עמהם" בשם פדר"א, אבל
בפרד"א שלפנינו (עם פי' הרד"ל) בפל"ח
הוא באופן אחר.

(22) אבל מל' המדרש "שתפו להקב"ה
באותו החרם שלא יגיד לאביהם" לא משמע
כן.

(23) ראה בגו"א ובלבוש האורה. וראה
גם יפ"ת (ב"ר רפצ"א) שכתב עמש"כ במדרש
שם: ליעקב נתגלה שיוסף קיים, ואע"ג
שהשבטים החרימו כו' ושתפו גם להקב"ה
מ"מ אין רוה"ק מחויבת לקבל החרם.
(24) בלבוש האורה תירץ שאחד מהם
ירד למרכבה ושאל אם יעשה דבר זה
שימכרוהו אם יסכים עמהם כו' ובאת להם
התשובה שיעשו כו' עיי"ש. אבל מובן שאינו
פשוטו של מקרא.

(25) רא"ם שם. אבל הוא מפרש מש"כ
רש"י "ושתפו להקב"ה עמהם" שלא כפשוטו,
שכ' "תנחומא פי' שהיו מקובלים מאבותיהם
שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים
במצרים וכיון שכן בודאי שלא יגלה הקב"ה
זה הסוד" אבל לא הובא זה בפרש"י. ומביא

כדי שיענש יעקב נגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם י"ג) כדי שלא יקלל יעקב את בניו י"ג "ונמצאו ישראל התלויים בזרעו של יעקב בטלים ח"ו מן העולם" י"ג.

אבל י"ג [נוסף על הקושי שישנו בכל פירוש בפ"ע י"ג] אין לפרש כן כוונת רש"י:

ראי' מזה ד' כשראו שבליחות יוסף לאביו לודת למצרים מתקיימת בה גזירת בין הבתרים גלו הסוד ליעקב אביהם בלתי שיתירו החרם. אבל אינו מובן ראייתו דהרי בתנחומא (שממנו הוא יסוד פירוש) מפורש "והתירו את החרם" (כנ"ל הערה 19).

26 מהר"ק שרש לו. הובא בגו"א. וכן כתב בלבוש האורה הטעם על מה שהקב"ה הסכים בחרם שלא לגלות. אמנם הטעם שהשבטים חשבו שהקב"ה יסכים כתב שם, כיון שהי' מקובל מאבותיהם שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים, כבד"א י"ג.

27 גו"א.

28 רבינו בחיי.

29 וגם: הלא מפורש ברש"י, ולמה לא גלה הקב"ה לפי שהחרימו וקללו ושתפו להקב"ה עמהם, ולא מטעם אחר. אבל ראה מהר"ק שם וגו"א שתיצרו שהחרם הי' מועיל שלא יוכל יעקב (ויצחק) לבטל ה' גזירה בתפילתו.

30 כנוגע לטעם הא' ראה הערה 25. וראה גם בגו"א דא"כ "בסוף כ"ב שנה כאשר רצה הקב"ה שירד יעקב למצרים הי' ראוי שיגיד לו הקב"ה". ובנוגע לטעם הב' (מפני עונש יעקב כ"ב שנה) ראה גו"א שם "א"כ קשה מה עלה על דעת השבטים בודאי הם לא ידעו עונש יעקב ומאי ס"ד שהי' הקב"ה מסכים עמהם". ובטעם הג' שלא יקלל את בניו כו', ראה לבוש האורה בתחלתו.

(*) ומה שתי"ץ בלבוש האורה "שכבר כתב הרא"ם שהיו מקובלים מאבותיהם ש' עתידין שירדו ע"י מכירת אחד מן השבטים למצרים ולכן חשבו כו' " — לא הובא זה (גם לא ברמז) בפרי"ח.

רש"י ממשיך "אבל יצחק הי' יודע שהוא ח' אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" — שהוא ח'. והטעם למה אין הקב"ה רוצה לגלות מפורש "לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם" ועכצ"ל שהחרם והקללה חלו (לא רק על מי שיגלה כל פרשת מכירת יוסף, אלא) גם על מי שיגלה שיוסף ח' י"ג.

וטעמים הנ"ל מכריחים רק שהקב"ה לא יגלה כל סיפור הדברים (שהשבטים מכרוהו לאורחת ישמעאלים והורידוהו למצרים כו'), אבל אפשר לגלות ל' יעקב שיוסף ח', ולא יודיע לו מקומו והקורות אותו עד לאחר כ"ב שנה

31 לכאוי אפשר לומר שכונת רש"י היא שהחרימו וקללו רק את מי שיגלה שהם מכרו את יוסף, ולא את המגלה שהוא ח', וזהו מה שדייק רש"י "אבל יצחק הי' יודע שהוא ח' אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו", היינו, שמכיון שה' חרם שבו שתפו הקב"ה הי' רק על זה שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו*, ובכ"ז אין הקב"ה מגלה ליעקב שהוא ח' (אף שבוזה לא הי' החרם) מובן שאין הקב"ה רוצה לגלות**, ולכן "אמר האיך אגלה". אבל — אין מסתבר כלל שעשו חרם רק ע"ז שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו ומותר לגלות שהוא ח', שהרי הם הביאו ליעקב כתנת יוסף טבולה בדם שפירשו שח"י רעה אכלתהו".

ומה שהוצרכו לזה (שיאמר יעקב שח"י רעה אכלתהו ובמילא — לעשות החרם שלא לגלות ג"ז שהוא ח') כי מכיון שיעקב שלח את יוסף אליהם, ואיננו — מקום לחשד חזק שהם אשמים בזה כו' — ולכן השתדלו שיאמר שח"י רעה אכלתהו.

(*) כן משמע לכאוי' מהגירסא שברש"י כתי': שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה הסוד. אבל בכל הדפוסים אינו.

(**) אבל עפ"ז אינו מובן הטעם למה לא יגלה הקב"ה שהוא ח'.

צרת נפשו בהתחננו אלינו ג' — אלא שזאת הייתה כוונתם בעשיית החרם, היינו שמתחלה חששו שלאח"כ כאשר תשוך חמתם בודאי יתחרט מי מהם וירצה לגלות ליעקב (ויפגע ע"י בהשאר), ולכן "החרימו וקללו את כל מי שיגלה" היינו שאין לאחד מהם (או למקצתם) רשות לגלות את הדבר ליעקב (אבל בודאי שאין סברא לומר שהחרימו שאפילו באם כולם מעצמם יחליטו לגלות גם אז אסור להם לגלות).³²

אבל עדיין יש חשש שאחד מהם (או רובם) ירצה להכריח את השאר לשמוע לקולו ולגלות ליעקב, וע"ד פרש"י³³ שאמרו אחיו "אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך" — לכן שתפו הקב"ה עמהם בהחרם שעשו — היינו שהתלסת הדבר אם (ומתי) יגלו ליעקב תלוי בהקב"ה — ואף כולם יחד אינם רשאים לגלות ולעבור על החרם כי אם בצירופו והסכמתו של הקב"ה³⁴ (אבל אין הכוונה שכללו את הקב"ה בהחרם ומוכרח שלא לגלות, שהרי אין ידוע להם אם הקב"ה מסכים לזה, כנ"ל³⁵).

ומה שהקב"ה לא גילה "לפי שהחרימו" . . . ושתפו את הקב"ה כו' — ה"כיוונה: מכיון שהם שתפו להקב"ה שהם לא יגלו ליעקב בלי הסכמתו

(35) ראה גם בפרד"א שם: "אמרו נחרים בינינו שאין אחד מהם יגיד הדבר ליעקב אבינו עד שיהי ברשות כולנו".

(36) לח, א.
(37) ועפ"י יומתק ל' רש"י, ושתפו להקב"ה עמהם ולא "שתפו הקב"ה בחרם".

(38) ראה תשובת מהרי"ק שם: ומה ששתפו הקב"ה עמהם הי' על ספק שאולי יסכים הקב"ה עמהם כאשר הוברר הדבר למפרע שהסכים שהרי לא גלה ליעקב אבינו.

כאשר יהיו שני הרעב ויוסף יהי' משנה למלך ויוכרח יעקב לירד ל- מצרים — ותתקיים (א) ברית בין הבתרים וגם (ב) עונשו של יעקב כ"ב שנה על שלא קיים כבוד אר"א³⁶, (ג) ולא הי' מקלל את בניו, כי למה יחשוד שהם מכרוהו³⁷.

ו. והביאור בכל הנ"ל יובן בהקדים תמיה נוספת: איך יתכן שאף אחד מבני יעקב לא יתעורר בתשובה על מכירתו של יוסף ויתודה ויספר ליעקב שמכרו את יוסף ועודנו חי, ובפרט שמצינו בפרשתנו³⁸ שסו"ס כולם הת- חרטו ע"ו "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו

(32) כן הקשה על טעם זה גם בגו"א (בשביל עונשו של יעקב). ובלבוש האורה מתוך: "מי גילה לו (להגרי"א) שהי' די בזה צער ליעקב כשידע שבנו חי והוא נאבד ממנו ואינו יודע אי' הוא שמא השי' רצה לצער מאד בעונשו שיסבור יעקב שהוא מת שבוה יהי' לו צער יותר כו'". אבל ע"ס דרך הפשט מובן שעונש הוא "מדה כנגד מדה" (וראה גם בשם "רש"י יט"ו בס"פ תולדות), וכבר למדנו ע"ז (ראה פרש"י נח ו, יא. וראה גם פרש"י יתרו יח, יא. ושא ה, כד. ועוד). ובפרט שכאן צ"ח יצחק ורבקה לילך לשם ליקח אשה כנ"ל הערה פ.

(33) בגו"א, דלפי טעם זה "אם ידע שהוא חי הי' יודע מעצמו שהשבתים מכרו אותו דהא לא אכלה אותו חי' רעה" אבל לא ביאר דבריו³⁹, וגם אם יחשדם שמכרוהו "האין יעלה על דעת שום אדם שיחשוד השי"ת את אבינו יעקב שמתוך רוגזו כו' מחמת יוסף לבדו יקללם ח"ו כל בניו וישכל עצמו מכולן ביום אחד כו' — לבוש האורה ע"י"ש.
(34) מב, כא.

(*) בפרש"י (פרשתנו חב, לו): "מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף" אבל ראה משכיל לדוד שם "שחשדן עכשיו ג"כ על יוסף" (וג"ז "גא הי' ברור לו").

במצרים" פרש"י "ומהו וירא ראה ב" אספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להר דיעו שזה יוסף". — והשבטים שידעו שיוסף הוא במצרים מובן שהבינו שראי' זו באספקלריא של קדוש — היינו שמודיע הקב"ה שמתחיל הזמן שיחקרו ויבקשו את יוסף ויגידו ליעקב — ולכן "וירדו אחי יוסף — שהיו מתחרטין במכירתו ונתנו לבם להת" — נהג עמו באחזה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם" ⁴⁰.

ועד"ז הי' בהודעת יוסף, כאשר ראה שהם משתדלים למצוא אותו יי' הבין שיש דברים בגו, אבל מכיון שלא ידע בודאות שבא הזמן, ועוד ועיקר — באם יודיע ליעקב קודם להודעת ה' שבטים — יפגע ביחס יעקב אליהם וכו' — לכן לא הודיע בעצמו ליעקב ע"י שליח כו', כ"א אמר להשבטים "אני יוסף אחיכם", והם שעשו את החרם בודאי ידעו כשירצה הקב"ה לגלות ליעקב, ויאמרו ליעקב: עוד יוסף חי.

(משיחת ש"פ מקץ, תשל"ג)

וצירופו, לכן (עם היות שבהחרם שטענו לא התכוונו שהקב"ה אסור לגלות בלי הסכמתם) כביכול נשתתף הוא עצמו עמם שביטול החרם וגילוי הדבר ליעקב יהי' דוקא בשיתוף כולם (הקב"ה והשבטים) יחד.

ועפ"ז יובן מה שפרש"י "ולמה לא גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמם). אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" ⁴¹.

כי הטעם שלא גילה הקב"ה ליעקב לא הי' מפני שמוכרח הי' לקיים את החרם שעשו השבטים, אלא מפני שלא רצה לגלות לו, וכנ"ל, ומזה למד יצחק ואמר "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ועפ"ז מובן גם טעמו של יוסף למה לא שלח להודיע ליעקב שהוא חי; דמכיון שידע שהקב"ה אינו רוצה לגלות ליעקב הרי זוהי הוראה שיעקב אינו צריך לדעת עדיין שהוא חי, ואמר (גם יוסף) "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ז. אמנם עדיין צ"ל: ע"י החרם — אסור הי' להשבטים להודיע ליעקב שיוסף חי, וגם איך אמר להם יוסף להודיע ליעקב שהוא חי, כיון שהקב"ה אינו מגלה.

אך ג"ז נתבאר ע"פ פרש"י: בפרש"י תנו יי' עה"פ "וירא יעקב כי יש שבר

(40) פרש"י שם, ג.
ומה שלא הודיעו ליעקב מיד — כי בודאי לא הי' מאמין להם — וכמו שהי' אח"כ. ולכן (ובלאה"כ מובן ש) מקודם רצו למצאו ולפדותו ולהביאו ליעקב.

(41) ראה פרש"י שם, יד.

מקץ ב

ב. והנה יש מפרשים: אשר ארי-
כות לשונו של פרעה מכריחה לומר
שלפני צעקת המצריים אל פרעה הי'
להם מו"מ עם יוסף: אם נאמר ש'
תחילה באו המצריים בצעקתם אל
פרעה והוא שלחם אח"כ ליוסף, הי'
לו לומר: "לכו אל יוסף" ותו לא;
ומזה שהוסיף בדבורו: "אשר יאמר
לכם תעשו" מובן שהם כבר היו אצל
יוסף ושהוא אמר להם דבר שלא רצו
לעשות — וע"ז בא מענה פרעה
אשר יאמר לכם תעשו.

אבל קשה לפרש כן כי:

[נוסף לזה שגם לפי פירוש זה,
אינו מובן מנ"ל לרש"י שיוסף אמר
להם שימולו דוקא]

א) מלשון הכתוב "אשר יאמר גו"
מוכח, כנ"ל, שעדיין לא אמר להם
יוסף הדבר שעליהם לעשות.

ב) באם ראייתו של רש"י "שהי'
יוסף אומר להם כו" היא מזה שפרעה
הי' צריך לצוות שיעשו כאמירת יוסף,
אף שמכבר נתון "אותו על כל ארץ
מצרים" — הי' כותב זה בסגנון
של פירוש לאשר יאמר לכם תעשו:
"מכאן שהי' יוסף אומר להם כו"
וכיו"ב: מלשון רש"י "לפי שהי'
יוסף אומר כו" מוכח, שזה שיוסף
אמר להם שימולו אינו ענין הנלמד
מתיבות אלו, אלא שהוא דבר הידוע

א. ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק
העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה
לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר
לכם תעשו. ופי' רש"י (לאחרי ש'
מפרש תחילת הפסוק: "ותרעב כל
ארץ מצרים", מעתיק סיפא דקרא
"אשר יאמר לכם תעשו" ומפרש):
"לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו
וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא
אומר לנו אמר להם כו" (כדלקמן
ס"ג).

וצריך להבין: הלא בהפסוק כתיב
"ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר
פרעה גו' לכו אל יוסף" שהוא ע"פ
אמירת פרעה ליוסף לפני זה: "ועל
פיך ישק כל עמי" — וא"כ מענה
פרעה מובן בפשטות, ומה צורך בפירוש
רוש בכלל?

אפילו את"ל שיש הכרח לפירוש
— הרי רש"י הודיע יסוד פירושו
(וחזור עליו כמה פעמים) שלא "באתי
אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה הי'
מיישבת דברי המקרא דבר דבור על
אופניו" — ומנ"ל לרש"י בפשוטו
של מקרא שמקודם לזה היו אצל
יוסף, ושיוסף אמר להם שימולו וש'
אח"כ הלכו אל פרעה?

גם קשה: אדרבא, מל' הכתוב (ש'
פרעה אמר להם) "אשר יאמר (לשון
עתידי) לכם תעשו" (ולא "אשר אמר"
— לשון עבר), משמע שעדיין לא
אמר להם יוסף דבר בענין זה.

(4) משכיל לדוד עה"פ.

(4*) מא' מג.

(5) וע"ז המבואר בב"ר פצ"א ה. תנ'
חומא מקץ י.

(6) ועפ"ז מובן שא"א לפרש שהוכחתו
של רש"י שאמר להם שימולו היא מל'

(1) פרשתנו מא' נה.

(2) מא' מ. וראה ג"כ מא' מד.

(3) בראשית ג. ת. ועד"ו שם ג. כד.
ובכ"מ.